

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNIKÉ V PRAZE

MASARYKŮV ÚSTAV VYŠŠÍCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Resocializace a další vzdělávání
odsouzených v České republice**

**Resocialization and Further Education of
Convicts in the Czech Republic**

2025

KLÁRA ZANUSSO

Studijní program: B0114P300003

Studijní obor: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D., MBA

I. OSOBNÍ A STUDIJNÍ ÚDAJE

Příjmení: **Zanusso** Jméno: **Klára** Osobní číslo: **520147**
Fakulta/ústav: **Masarykův ústav vyšších studií**
Zadávající katedra/ústav: **Institut pedagogických a psychologických studií**
Studijní program: **Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku**

II. ÚDAJE K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Název bakalářské práce:

Resocializace a další vzdělávání odsouzených v České republice

Název bakalářské práce anglicky:

Resocialization and Further Education of Convicts in the Czech Republic

Jméno a pracoviště vedoucí(ho) bakalářské práce:

prof. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D., MBA Masarykův ústav vyšších studií ČVUT v Praze

Jméno a pracoviště druhé(ho) vedoucí(ho) nebo konzultanta(ky) bakalářské práce:

Datum zadání bakalářské práce: **02.01.2025**

Termín odevzdání bakalářské práce: **23.06.2025**

doc. Ing. David Vaněček, Ph.D.
podpis vedoucí(ho) ústavu/katedry

prof. PhDr. Vladimíra Dvořáková, CSc.
podpis řešitelky

III. PŘEVZETÍ ZADÁNÍ

Studentka bere na vědomí, že je povinna vypracovat bakalářskou práci samostatně, bez cizí pomoci, s výjimkou poskytnutých konzultací. Seznam použité literatury, jiných pramenů a jmen konzultantů je třeba uvést v bakalářské práci.

Datum převzetí zadání

Podpis studentky

I. OSOBNÍ A STUDIJNÍ ÚDAJE

Příjmení: **Zanusso** Jméno: **Klára** Osobní číslo: **520147**
Fakulta/ústav: **Masarykův ústav vyšších studií**
Zadávající katedra/ústav: **Institut pedagogických a psychologických studií**
Studijní program: **Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku**

II. ÚDAJE K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Název bakalářské práce:

Resocializace a další vzdělávání odsouzených v České republice

Název bakalářské práce anglicky:

Resocialization and Further Education of Convicts in the Czech Republic

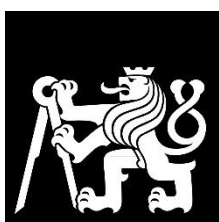
Pokyny pro vypracování:

Cílem práce je zkoumat schopnost a motivaci odsouzených v České republice začlenit se do společnosti a zvyšovat si úroveň dosavadního vzdělání.

Seznam doporučené literatury:

Hůrka, Jindřich; Petráš, Michal; Drahý, František. 2018. SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích. Praha: Vězeňská služba České republiky.
Lyon, R., David; Welsh, Andrew. 2017. The Psychology of Criminal and Violent Behaviour. Oxford: Oxford University Press.
Milgram, Stanley. 2017. Poslušnost vůči autoritě: Experiment, který zpochybnil lidskou přirozenost. Praha: Portal.
Veteška, Jaroslav; Fischer, Slavomil. 2020. Psychologie kriminálního chování: Vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace. Praha: Grada.

ZANUSSO, Klára. *Resocializace a další vzdělávání odsouzených v České republice*. Praha: ČVUT 2025. Bakalářská práce. České vysoké učení technické v Praze, Masarykův ústav vyšších studií.

**MASARYKŮV ÚSTAV
VYŠŠÍCH STUDIÍ
ČVUT V PRAZE**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že jsem všechny použité zdroje správně a úplně citovala a uvádím je v příloženém seznamu použité literatury.

Nemám závažný důvod proti zpřístupňování této závěrečné práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Praze dne: 20.6.2025

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Masarykovu ústavu vyšších studií za poskytnutí kvalitního zázemí pro rozvoj odborných i osobních dovedností, které jsem mohla v průběhu studia získat a uplatnit v této práci. Veliké díky patří i vedoucímu mé práce, prof. PhDr. Jaroslavu Veteškovi, Ph.D., MBA, za odborné vedení a obrovskou trpělivost.

Abstrakt

Česká republika se dlouhodobě potýká se zvýšenou kriminalitou a vysokou mírou kriminální recidivy. Vzdělávání odsouzených a kvalitní resocializační programy představují účinné nástroje ke snížení těchto negativních jevů a zároveň podporují sociální stabilitu. Cílem této bakalářské práce bylo prozkoumat schopnost a motivaci odsouzených v České republice začlenit se zpět do společnosti a zvyšovat si úroveň vzdělání během výkonu trestu. Na základě sběru dostupných dat a jejich porovnáním s vězeňskými systémy v dalších evropských zemích, práce identifikovala hlavní limity českého systému, kterými jsou nedostatečné financování, přelidněnost věznic, nedostatek odborného personálu a slabá mezioborová spolupráce. Závěrem práce navrhuje konkrétní opatření, která by mohla přispět ke zvýšení efektivity programů a tím i ke snížení kriminální recidivy v České republice.

Klíčová slova

Motivace, recidiva, reintegrace, resocializace, vězeňský systém, vzdělávání odsouzených

Abstract

The Czech Republic has long faced increased rates and a high level of criminal recidivism. Educating incarcerated individuals and implementing effective resocialization programs are considered the most effective tools for reducing these negative phenomena and promoting overall social stability. This bachelor's thesis aimed to examine the ability and motivation of prisoners in the Czech Republic to reintegrate into society and improve their educational level during their incarceration. Based on analyzing available data and comparing them with prison systems in selected European countries, the study identified key limitations of the Czech penitentiary system, including insufficient funding, prison overcrowding, a lack of qualified staff, and weak interdisciplinary cooperation. The thesis concludes with specific recommendations to enhance the effectiveness of educational and resocialization programs, which could help reduce the rate of criminal recidivism in the Czech Republic.

Keywords

Motivation, recidivism, reintegration, resocialization, penitentiary system, prisoner education

Obsah

ÚVOD	9
1 Teoretická část	12
1.1 Delikvence, kriminalita a jejich příčiny	12
1.1.1 Delikvence	12
1.1.2 Kriminalita	12
1.1.3 Faktory vzniku delikvence a kriminality	13
1.2 Recidiva	15
1.2.1 Problémy po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody	16
1.3 Resocializace, reedukace a reintegrace	17
1.3.1 Specializované resocializační programy	18
1.3.2 Výkon trestu odnětí svobody v cizích zemích	19
1.4 Vzdělávání ve vězeňském prostředí	20
1.4.1 Formální a neformální vzdělávání, informální učení	21
1.5 Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených	23
1.5.1 Struktura nástroje SARPO	24
2 Praktická část	27
2.1 Cíle výzkumu	27
2.2 Metodologie výzkumu	28
2.2.1 Literární rešerše	28
2.2.2 Analýza sekundárních dat	29
2.2.3 Obsahová analýza	30
2.2.4 Komparativní analýza	31
2.3 Analýza a interpretace výsledků	32
2.4 Diskuse	35
2.5 Doporučení	37
3 Závěr	39
Seznam použité literatury	41
Seznam tabulek	44

ÚVOD

Rostoucí množství důkazů naznačuje, že výkon trestu odnětí svobody může za určitých okolností zlepšit sociální reintegraci vězňů. Mechanismy, kterými může výkon trestu přispívat k rehabilitaci, však stále nejsou zcela objasněny. Tato studie analyzuje informace z dostupných zdrojů a předkládá řadu doporučení na zlepšení efektivnosti penitenciární a postpenitenciární péče, která by vedla ke snížení míry recidivy.

Vzdělání a resocializace odsouzených představují významný aspekt v širším problému sociální integrace a snahy o snížení recidivy. Současná společnost se stále více zaměřuje na zlepšení podmínek vězeňství a na hledání efektivních způsobů, jak umožnit osobám po výkonu trestu návrat do běžného, v nejlepším případě i kvalitnějšího, života. V tomto kontextu se vzdělávání a resocializační programy stávají klíčovými nástroji, které mohou přispět k omezení rizika návratu k trestné činnosti a k posílení šancí na plnohodnotné zapojení jedince do společnosti.

Vězeňský systém v České republice se dlouhodobě potýká s výzvami, jako jsou vysoká míra recidivy, nedostatečné kapacity pro vzdělávací a terapeutické programy a omezené zdroje pro podporu propuštěných osob. Statistiky ukazují, že významná část odsouzených, kteří opouštějí výkon trestu, čelí problémům při hledání zaměstnání, bydlení a při obnově rodinných a sociálních vazeb. Tyto faktory často vedou k sociální exkluzi a zvyšují pravděpodobnost, že se bývalí vězni opět uchýlí k nelegálním aktivitám.

Vzdělání během výkonu trestu a po jeho skončení hraje významnou roli v procesu resocializace. Jedná se nejen o získávání základních znalostí a dovedností, jako jsou čtení, psaní nebo matematika, ale také o odborné vzdělávání, rekvalifikace a rozvoj měkkých dovedností, které zvyšují šanci na přijetí odsouzených do zaměstnání. Klíčovým cílem těchto aktivit je posílení sebevědomí a motivace k pozitivním změnám, stejně jako podpora dovedností potřebných pro samostatný a zodpovědný život. Přitom nelze opomenout ani vzdělávací programy zaměřené na prevenci závislostí, zvládnání agresivity či rozvoj sociálních dovedností.

Proces resocializace ovšem nekončí propuštěním z vězení. Naopak. Právě období po výkonu trestu je jednou z nejkritičtějších fází, kdy bývalí vězni čelí řadě překážek. Významnou roli v této fázi hraje podpora ze strany státních i nestátních institucí, jako jsou úřady práce, sociální služby nebo neziskové organizace. Je nutné zajistit kontinuitu podpory a nabídnout odsouzeným individuálně přizpůsobené služby, které jim pomohou překonat sociální stigma, zajistit si stabilní zaměstnání a vybudovat nové sociální vazby.

V průběhu 20. století došlo k výrazným změnám v přístupu k výkonu trestu odnětí svobody – od čistě represivního modelu k modelu, který klade důraz na rehabilitaci a reintegraci. Moderní vězeňství v České republice je řízeno zásadami uvedenými v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody, přičemž cílem není pouze ochrana společnosti, ale také náprava odsouzeného a prevence další kriminality. To však je v dnešní době stále, dalo by se říci, poměrně nové téma. Ačkoli zvýšený zájem

o snížení recidivy a trestné činnosti a zvýšení kvality vězeňství v České republice byly zakotveny již v Koncepti vězeňství do roku 2015, kvůli nedostatku financí a vězeňskému personálu se vězeňský systém České republiky stále rozkvětu nedočkal. Podle statistik Česká republika patří mezi země s největším počtem vězňů na počet obyvatel v celé Evropě a jak pravil významný autor F. M. Dostojevskij: *"Stupeň civilizace společnosti lze měřit vstupem do jejích věznic."* Proto autorka této práce ve studii nastiňuje, jak je možné tento fenomén zastavit za pomoci snižování možnosti recidivy pachatelů.

Téma práce je aktuální nejen z hlediska odborné diskuse, ale také kvůli rostoucím požadavkům na efektivní využití prostředků a na podporu udržitelného rozvoje společnosti. Vzdělávání a resocializace odsouzených nejsou jen otázkou individuální pomoci, ale mají významný dopad na celkovou bezpečnost a stabilitu společnosti. Studie ukazují, že kvalitní resocializační programy mají pozitivní vliv na snížení kriminality a recidivy, což přispívá k ochraně veřejného pořádku a snižování nákladů na vězeňský systém.

Cílem této práce je prozkoumat schopnost a motivaci odsouzených v České republice začlenit se zpět do společnosti a zvyšovat si úroveň vzdělání během výkonu trestu a v závěru doporučit kroky vedoucí ke zefektivnění vzdělávacích a resocializačních programů ve vězeňství České republiky. Tyto návrhy vycházejí z pečlivé analýzy dostupných dat k tématu resocializace a vzdělávání odsouzených v České republice a zaměřují se především na to, jak vzdělávací programy ovlivňují proces resocializace odsouzených a jaké faktory přispívají ke snižování recidivy.

Teoretická část

1 Teoretická část

Tato část práce se zaměřuje na obecné uvedení do problematiky resocializace, sociální integrace a recidivy odsouzených po výkonu trestu. Uvádí, jaké vlivy působí pozitivně na daného jedince a pomáhají mu vylepšit si jeho status člověka jako takového, aby se po skončení trestu byl schopný postavit na vlastní nohy a nemusel se znovu uchýlovat k trestné činnosti. Dále tato část studie samozřejmě představuje i negativní vlivy působící na jedince a předkládá způsoby, díky nimž by se těmto negativním vlivům, zvyšujícím šanci na recidivu, dalo předejít. Jsou tu tedy podrobně popsány všechny definice a přístupy, kterými se studie zabývá v následující metodické části. Všechny zmíněné informace se opírají o podložené vědecké poznatky odborníků zabývajících se tématem kriminálního chování.

1.1 Delikvence, kriminalita a jejich příčiny

Delikvence a kriminalita představují jedny z nejzávažnějších sociálně patologických jevů. Kvůli jejich výraznému dopadu na společnost se tato problematika, zejména pak možnosti její prevence a řešení, dlouhodobě pozoruje a zkoumá. V posledních letech lze u delikvence zaznamenat nejen rostoucí četnost případů, ale také proměny její povahy, která odráží změny ve společnosti. Tento fenomén je vnímán jako závažné ohrožení bezpečnosti, morálních hodnot a společenského vývoje (Veteška, Fischer, 2020).

1.1.1 Delikvence

Pojem delikvence, odvozen z latinského pojmu *delinquere*, tedy provinit se, definujeme jako formu závažného společensky nepřijatelného chování, které má nevalný dopad na společnost. Spočívá v porušování určitých právních norem, které je následně potrestáno s ohledem na formu a závažnost spáchaného protiprávního činu. Delikvenci lze také chápat jako neschopnost jedince plnit požadavky společnosti na přijatelnou seberealizaci a odpovídající zapojení jedince do společenského života (Veteška, Fischer, 2020). Existují však výjimky, kdy delikventa nemůžeme soudit podle společenského způsobu hodnocení. Mezi tyto případy patří například osoby s mentální retardací, kdy je porozumění pravidlům omezeno jejich mentální kapacitou, nebo osoby trpící vážnými psychickými onemocněními, které jim znemožňují jasné myšlení (například osoby trpící paranoidní formou schizofrenie). Tito jedinci nejsou za svůj čin společensky hodnoceni nebo trestáni. Zde je na místě hodnocení psychologické a těmto jedincům bývá uložena ochranná ústavní léčba. V případě mentálně retardovaných ústavní pobyt (Fischer, Škoda, Svoboda, Zilcher, 2014).

1.1.2 Kriminalita

Užším pojmem delikvence je kriminalita. Kriminalita je souhrn trestných činů a chování, které se v určité společnosti vyskytují a jsou postihnutelné podle zákoníku trestného práva. Psychologická charakteristika kriminality podle Čírtkové (2015) sestává ze 4 zdrojů: kriminalita jako důsledek impulzivního životního stylu, kriminalita jako instrumentální chování, kriminalita jako důsledek přizpůsobení se skupině, kriminalita jako důsledek neadekvátních strategií při zvládnání stresu.

1.1.3 Faktory vzniku delikvence a kriminality

Příčiny vzniku a rozvoje delikvence a kriminality mají více faktorů. Nejvýznamnějšími, pro větší pravděpodobnost vzniku delikvence a kriminálního chování, jsou faktory psychosociální, tedy biologické, psychické a sociální faktory.

Biologickým faktorem, který hraje v chování největší roli, je pohlaví jedince. Podle dat Českého statistického úřadu „V roce 2023 tvořily ženy přibližně 16 % mezi všemi osobami stíhanými policií, stejný podíl zaujímaly i mezi odsouzenými. Podíl žen na celkovém počtu vězňených osob z dlouhodobého hlediska mírně roste a pohybuje se těsně pod 9 %, [...]“ z čehož vyplývá, že ačkoli podíl žen ve věznicích časem mírně roste, u mužů je mnohem větší pravděpodobnost ke kriminálnímu chování a podle predikcí tomu nebude jinak. Je to zapříčiněno hlavně tím, že muži jsou od přírody kvůli testosteronu agresivnější, dominantnější a impulzivnější než ženy. Některé studie také naznačují, že muži mají méně aktivní performální kortex, který je zodpovědný za sebekontrolu a racionální rozhodování. Dalším významným aspektem je věk. Jedinci, kteří se dopouštějí delikventního chování jsou většinou v období dospívání nebo adolescence. To je zapříčiněno významnými biologickými, psychologickými a sociálními změnami, které jsou s tímto obdobím spojené. Mladí lidé mají biologicky větší tendenci vyhledávat adrenalin, vzrušení a riskantní situace, což je může vést k delikventnímu chování. Jedinci, kteří se dopouštějí závažnějších přečinů a zločinů a končí s trestem odnětí svobody jsou, jak uvádí Tabulka 1, nejčastěji ve věku 25-55 let. Mezi biologické faktory dále patří vrozené predispozice kurčitým způsobům chování. Predispozice jsou dány geneticky nebo mohou vzniknout v průběhu vývinu plodu v prenatálním a perinatálním období (Fischer, Škoda, 2014). Jak uvádějí autoři Veteška a Fischer (2020), v anamnézách delikventů se často objevují rané poruchy a poškození centrálního nervového systému. Zejména poruchy chování a emocí, které souvisejí s takzvanou lehkou mozkovou dysfunkcí nebo hyperkinetické poruchy.

Tabulka 1 Věkové složení odsouzených k 31. 12. 2023

Věková kategorie	Muž	Žena	Celkový součet
16 - nedovršených 17 let	1		1
17 - nedovršených 18 let	6		6
18 - nedovršených 19 let	18	1	19
19 - nedovršených 20 let	41	4	45
20 - nedovršených 21 let	73	5	78
21 - nedovršených 22 let	137	8	145
22 - nedovršených 25 let	638	61	699
25 - nedovršených 30 let	1926	199	2125
30 - nedovršených 35 let	3071	343	3414
35 - nedovršených 40 let	3129	326	3455
40 - nedovršených 45 let	2427	248	2675
45 - nedovršených 50 let	2010	168	2178
50 - nedovršených 55 let	1336	102	1438
55 - nedovršených 60 let	753	39	792
60 - nedovršených 65 let	419	38	457
65 - nedovršených 70 let	215	23	238
70 - nedovršených 75 let	76	8	84

Věková kategorie	Muž	Žena	Celkový součet
75 - nedovršených 80 let	27	3	30
nad 80 let	8	2	10
Celkový počet	16311	1578	17889

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky (2023), str. 116, vlastní úprava

Dalšími psychosociálními faktory, které tato studie již zmínila, jsou faktory psychické. K těm patří vrozená úroveň mentálních schopností. Ačkoli se mezi delikventními jedinci nacházejí osoby s inteligencí na škále od mentální retardace až po genialitu, můžeme říci, že kriminálního chování se dopouštějí převážně jedinci, jejichž rozumové schopnosti bývají obvykle nižší (Veteška, Fischer, 2020). Velkou roli hraje i temperament jedince, který zapřičiňuje reakce na určité podmínky. Obecně vyšší pravděpodobnost k poruchám chování a delikvenci má jedinec s cholerickou povahou. „Je silně vzrušivý, má sklon k výbuchům hněvu a agresi, těžko se ovládá a reaguje často impulzivně a nerozvázně. Mnohdy reaguje bez zábran.“ (Fischer, Škoda, 2014, s. 173). Mezi delikventní populací můžeme často pozorovat osoby trpící duševními poruchami, a to zejména antisociálními poruchami, emočně nestabilními poruchami osobnosti nebo poruchami smíšenými.

Posledními, neméně důležitými psychosociálními faktory, jsou sociální faktory. Nejvýznamnějším sociálním faktorem je rozhodně rodina. Rodina je základním pilířem každého člověka. V rodině si člověk utváří způsoby a vzorce chování. Dítě již od velmi útlého věku je schopno vnímat a absorbovat signály z okolí. Rodina tedy, oproti pozitivním vlivům, se může stát i rizikovým faktorem, který negativně ovlivňuje jedince. Například dysfunkční rodina může vést až k psychické a citové deprivaci. Tito jedinci následně mívají problémy s chováním a orientací ve společnosti, nedokáží se ovládat. „Vzhledem k tomu bývají ostatními lidmi hodnoceni jako sobečtí, nestálí, náladoví a konfliktní. Narušení jejich osobního vývoje se někdy projevuje tendencí k antisociálnímu, či dokonce kriminálnímu chování.“ (Vágnerová, 2014, s. 553) Důležitost rodiny ve spojení s kriminálním životem ukazuje Tabulka 2. Dalším důležitým činitelem je vliv prostředí, včetně sociálních skupin, vrstevníků a způsobu trávení volného času. Dlouhá staletí odborníci vedli diskuzi o tom, v jaké míře má vliv prostředí dopad na vývoj osobnosti, v porovnání s dědičností. V současnosti většina psychologů souhlasí s tím, že vývoj člověka je ovlivněn jak dědičností, tak prostředím, ve kterém vyrůstá. Jak v knize uvádí Atkinson (2003, s. 71): „Dokonce i vývoj, který se zdá být očividně determinován vrozeným biologickým rozvrhem, může být ovlivněn událostmi z prostředí.“ Dalším dnes již známým, statisticky potvrzeným faktem je, že více delikventní a kriminální populace pochází z městského prostředí, a to převážně ze sídlišť nebo vylidněných městských částí. Důvodem je především větší anonymita (Veteška, Fischer, 2020).

Tabulka 2 Přehled funkčního zázemí u kriminální subkultury

Rodinné zázemí	prvovězňení	vícevězňení
Funkční rodina, funkční zázemí	61 %	21 %
Bez rodiny, bez zázemí	39 %	79 %

Zdroj: Fischer a Škoda (2014), str. 174, vlastní úprava

1.2 Recidiva

„Recidivu lze chápat při nejmenším ve třech základních významech, a to trestně právním (pachatel se dopustí trestného činu poté, co již byl za předchozí trestný čin pravomocně odsouzen a soud jej dle zákonných podmínek označí za recidivistu), kriminalisticko-statickém (pachatelé opětovně evidování v kriminálních policejních statistikách) a kriminologickém (opětovné asociální jednání bez ohledu na to, zda byl pachatel za předchozí skutek potrestán či stíhán).“ (Vězeňská služba České republiky, 2016, s. 119) Podle trestního práva je kriminální recidiva označení pro čin spáchaný pachatelem, který byl v minulosti alespoň jednou pravomocně odsouzen za jiný trestný čin. Tento fenomén představuje v České republice vážný a nebezpečný problém. Podle dat z roku 2023 bylo ze všech odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody 66 % recidivistů, viz Tabulka 3.

V našich podmínkách je těžké určit časový horizont mezi spácháním jednoho trestného činu a opětovného trestného činu spáchaném po vykonání trestu, kvůli nedostatečné dostupnosti dat. Marešová (2011, s. 17) došla k tomuto závěru: „Za nejrizikovější období pro recidivu se považuje prvních 6 měsíců po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a maximum recidivujících pachatelů se dopouští nového trestného činu v průběhu 3 let po propuštění.“ Míra recidivy, tak jako délka kriminální kariéry, z pravidla záleží na věku, pohlaví, vzdělání pachatele, jeho rodinném stavu, sociálním prostředí, zneužívání drog, době trestu, kterou si pachatel odpykal a typu zločinu, kterého se pachatel dopustil. Ze studií vyplývá, že délku pachatelovy kriminální kariéry, je možné určit již při pachatelově prvním odsouzení, a to zejména podle věku v době jeho prvního odsouzení. Dále vyplývá, že recidivisté s nižším dosaženým vzděláním (nedokončeným základním vzděláním, nevyučení) mají kratší interval recidivy, stejně jako tomu je u svobodných nebo rozvedených bez partnerského vztahu. Nejčastějším recidivním trestným činem je majetková trestní činnost u „těžkých/závažných deliktů“ není recidiva tak běžná, lze je však příležitostně nalézt.

U stanovení trestu je recidiva brána v potaz. Pokud předchozí trest pachatele neodradil od recidivy a pachatel se tedy znovu dopustil trestného činu, je možné se domnívat, že předchozí trest nesplnil svůj účel. Na to konto by měl být následující trest přísnější, delší nebo úplně jiný.

Tabulka 3 Členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody k 31. 12. 2023

Kolikrát ve výkonu trestu	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
0x	5209	823	6032	33,72 %
1x	3561	370	3931	21,97 %
2x	2247	160	2407	13,46 %
3x	1641	97	1738	9,72 %
4x	1113	56	1169	6,53 %
5x	870	33	903	5,05 %
6x	575	20	595	3,33 %
7x	392	4	396	2,21 %
8x	237	7	244	1,36 %
9x	182	5	187	1,05 %
10x	108		108	0,60 %
Více než 10x	176	3	179	1,00 %
Celkový součet	16311	1578	17889	100,00 %

Zdroj: Statická ročenka Vězeňské služby České republiky (2023), str. 120, vlastní úprava

1.2.1 Problémy po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Výkonu trestu odnětí svobody by měl odsouzeného připravovat na jeho návrat k životu na svobodě. Tato příprava by měla být v ideálním případě tak efektivní, že zamezí kriminální recidivě daného pachatele. Ve výkonu trestu člověk mnohé dovednosti a návyky ztratí a osvojuje si nové dovednosti a zdravější návyky. Přesto je velmi obtížné v těchto návycích dlouhodoběji pokračovat po propuštění na svobodu. Čím déle byl člověk uvězněn, tím větší zátěž jeho propuštění na svobodu představuje. Podle Vágnerové (2012, s. 231) velká část propuštěných zažívá tzv. „križi ze svobody“, která je zapříčiněná náhlou změnou prostředí.

Vágnerová (2012) uvádí tři nejvýznamnější problémy, kterým odsouzení čelí po propuštění:

- Sociální zázemí – propuštěný člověk často již před výkonem trestu nemá dobré sociální zázemí. Po výkonu trestu to bývá ještě komplikovanější, mnohokrát „nemá kam jít, nikam nepatří, nikdo na něj nečeká.“ (Vágnerová, 2012, s. 231) Mnohdy neexistuje nikdo jiný, kdo by propuštěného vězně přijímal. Velké množství bývalých vězňů nemá žádné sociální vazby, takže je to přirozeně táhne k jedincům, kteří mají podobnou zkušenost a podobné návyky a často se tak vracejí ke kriminální činnosti.
- Finanční prostředky – tito lidé mají obvykle finanční problémy, a i přesto malou motivaci k práci. Bohužel čelí malé nabídce zaměstnání a nezájmu společností přijmout bývalé vězně. Větší šanci na zaměstnání mají propuštění, kteří byli uvěznění jen krátce a mají pracovní návyky, případně profesní kvalifikaci.
- Nereálná očekávání – po dlouhém uvěznění, a s tím spojeným omezováním svobody a naplnění potřeb, mají neskutečná očekávání a potřebu potřeby co nejrychleji naplnit. „Propuštěný vězeň si chce rychle užít všechno, co nebylo ve vězení možné.“ (Vágnerová, 2012, s. 231) Z toho plyne další pravděpodobnost k selhání.

Ke kriminální recidivě dochází mnohdy v tzv. adaptační fázi. Adaptační fáze je období spojené s příchodem na svobodu, trvá individuálně dlouho, nejčastěji však do dvou let od propuštění. V tomto období si propuštěný zvyká na život mimo věznici, na nové prostředí, nutnost samostatnosti a zodpovědnost, na které nebyl ve vězení zvyklý. Úspěšné zvládnutí této počáteční fáze závisí podle Vágnerové (2014) na dvou faktorech: na osobnosti propuštěného člověka a na podmínkách, do kterých se člověk vrací. Po překonání adaptační fáze je pravděpodobnost recidivy nižší.

1.3 Resocializace, reedukace a reintegrace

Resocializace a reedukace, dříve nazývané souhrnným pojmem „nápravná výchova“, spolu s reintegrací, spolu velmi blízce souvisí. Resocializace s reintegrací dokonce bývají často považovány za synonyma. Ačkoli k sobě mají velmi blízko, v této práci jsou vnímány jako dva odlišné pojmy.

Resocializace, někdy také nazývána „socializací dospělých“ (Veteška, 2015, s. 25) je podle autorů Vetešky a Fischera (2020, s. 105) záměrná převýchova dospívajících a dospělých. Přizpůsobování jejich chování novým normám, „procesem mentální a emoční převýchovy.“ Jedná se o celistvý cílený proces změny identity s cílem přizpůsobit jedince životu ve společnosti nebo v určité komunitě. Jde o nahrazení starých, do společnosti nehodících se sociálních a kulturních návyků, nově osvojenými zdravými návyky, díky kterým člověk lépe zapadne do normy společnosti, zlepšit si obecnou kvalitu života a míra pravděpodobnosti jeho možné recidivy by se tak měla snížit na minimum. Resocializační proces je dlouhý proces, obsahující jak výchovu, tak i proces vzdělávání, tedy reedukaci. Resocializace může být jak dobrovolná (svatba, práce, armáda), tak i nedobrovolná, tedy nařízená státem (trest odnětí svobody). Rychlost a charakter resocializace závisí na řadě různých faktorů. Podle Fischera a Škody (2014) zejména na: ochotě měnit hodnoty, ochotě k nápravě, na míře sofistikovanosti potřebné k ochotě podřizovat se sociálním normám, míře adaptačních schopností a na míře případných přítomných psychopatologických rysů.

„Ve vězeňské praxi resocializací míníme korektivní či druhotnou socializaci jedinců, u nichž proces socializace v dřívějších vývojových etapách neproběhl úspěšně.“ (Veteška, 2015, s. 26) Hodnoty a normy, jež resocializovaný jedinec přijal, se neshodovaly s hodnotami a normami nastavenými většinovou společností. To bývá nejčastěji dáno tím, že dotyčný si tyto normy často přebíral od skupiny, ke které náležel, jejíž systém norem byl odlišný od standardních norem akceptovaných společností. Společnost sankcionuje jedince, kteří se vymykají těmto normám (nejvážnějším trestem v ČR je trest odnětí svobody) a za pomoci individuálně sestavených programů zacházení je těmto nastaveným kulturním normám přeučuje.

Problematika resocializace je velmi specifická, možná právě proto je míra úspěšnosti resocializace tak sporným tématem debat. Podle Vágnerové (2012) je vězeňské prostředí velmi specifické. Má svá vlastní pravidla a normy, odlišné od těch platných ve společnosti. Proto je proces resocializace tak dlouhým procesem. Člověk je vstupem do výkonu trest odnětí svobody nucen se adaptovat

novému prostředí, integrovat se, odnaučit se svých návyků z předešlého života a přečít se takovým pravidlům a normám, které jsou ve vězeňském prostředí podporované, uznávané a nejvhodnější k „přežití“ ve vězeňském prostředí. Tyto návyky se však stále plně neslučují s těmi vhodnými ke spořádanému životu na svobodě. Ty musí být trestanému vštěpovány odborným personálem již během výkonu trestu. Nejpodstatnější je však tyto hodnoty v jedinci podporovat i po jeho propuštění z výkonu trestu, aby se tento nový, naučený pohled na svět propojil s reálným světem a všemi jeho nástrahami.

Jak již bylo zmíněno, reedukace je klíčovou součástí procesu resocializace. Reedukaci je možné chápat jako „určitou snahu změnit postoje a chování osob s nežádoucími způsoby chování a zdeformovanými hodnotami či postoji. Týká se například jedinců s delikventním a asociálním chováním nebo osob ve výkonu trestu odnětí svobody.“ (Průcha, Veteška, 2014, s. 233) Zaměřuje se na změnu konkrétních návyků, chování nebo dovedností (například ovládání agrese, finanční gramotnost). Studie, kterou uskutečnili Arbour, Lacroix a Marchand (2024), prozrazuje, že programy zaměřené na násilné chování, vzdělávání a zaměstnanost vykazují výrazné pozitivní vlivy na odsouzené. Naopak programy zaměřené na závislosti nebo aktivity spojené s uměním, spiritualitou a sportem, měly statisticky menší účinnost.

Úspěšné znovuzачlenění jedince do společnosti, v našem případě po jeho výkonu trestu odnětí svobody, se nazývá reintegrace. Je to to praktická stránka návratu do společnosti (Biedermanová, Petras, 2011). Pachatelé se po propuštění na svobodu po výkonu trestu odnětí svobody potýkají s řadou problémů a okolností, které jim ztěžují proces jejich reintegrace. Spousta těchto problémů, ať už se jedná o problémy finanční, sociální nebo psychické, sahá již do minulosti, před trestem odnětí svobody a v průběhu výkonu trestu se většinou ještě prohlubují. Proto je velmi důležité, aby se pachatel již během výkonu trestu snažil na těchto potížích pracovat s pomocí specializovaných odborníků (viz již zmíněná resocializace a reedukace). Následná reintegrace po výkonu trestu zahrnuje nalezení bydlení, práce, sociální vazby a stabilní prostředí, aby mohl pachatel pokračovat co nejspřádanějším životem.

Klíčovým prvkem úspěšné resocializace a návazné reintegrace je podle Polišínské s kolektivem (2016) motivace. Podle nich proces úspěšné reintegrace musí zákonitě vycházet od pachatele samotného. Pachatel musí mít silnou motivaci na sobě pracovat, motivaci ke změně jeho chování, návyků a uvažování. Velikou roli ve vztahu jedince k motivaci hraje prostředí, které je podle autorů Fischera a Vetešky (2019) v běžných věznicích je velmi chudé na stimuly a podněty, což vede vězně k postupné ztrátě iniciativy a motivace ke změně.

1.3.1 Specializované resocializační programy

Kromě resocializačních programů, které jsou přístupné a doporučené pro všechny (zaměstnávání odsouzených, vzdělávání odsouzených, rekvalifikační kurzy, zájmové aktivity a mnohé další) jsou v České republice pro zvláště rizikové pachatele a vybrané cílové skupiny odsouzených do programu zařazeny i programy pro odsouzené se specifickými potřebami. Hlavní složkou těchto programů je terapeutický program, zaměřený na konkrétní poruchy nebo specifické skupiny

odsouzených. Není kladen tak veliký „důraz na redukci duševní či jiné poruchy, ale na snížení rizika opakování trestného činu.“ (Vězeňská služba České republiky, 2025)

Jedním z těchto programů je program 3Z (Zastav se, Zamysli se a Změň se). Tento program se v českých věznicích začal aplikovat roku 2006 a postupně se rozšířil skoro do všech tuzemských věznic. Program „je zaměřen na vícekrát trestané odsouzené s převážně majetkovou trestnou činností před podmíněným propuštěním, staví na kognitivně-behaviorálních základech.“ (Biedermanová a Petras, 2011, s. 33) Probíhá zpravidla 2x ročně, ve skupině 12 odsouzených pod vedením vyškolené dvojice zaměstnanců věznic. Po úspěšném absolvování programu získají odsouzení certifikát a závěrečnou zprávu o jejich zapojení, která se promítne do hodnocení odsouzeného (Vězeňská služba České republiky, 2025).

Dalším programem, který se v českých věznicích již několik let praktikuje, je program Vnímám i Tebe (VIT, z anglického Victim Impact Training). Program je zaměřen na rozvoj schopnosti empatie u pachatelů trestné činnosti. Pomáhá pachatelům uvědomit si dopad jejich jednání na vlastní život, život blízkých osob a život obětí a převzít odpovědnost za jejich chování. Odsouzený je konfrontován s následky svých trestných činů ve vztahu k obětem. Cílem programu VIT je zvýšit odpovědnost pachatelů za jejich trestnou činnost a snížit tak rizika opakovaného nežádoucího jednání po jejich propuštění (Probační a mediační služba, 2020).

Program PARDON je edukačně rekvalifikační program pro pachatele dopravních nehod. Zaměřuje se na pachatele závažných dopravních nehod, řízení pod vlivem návykových látek a obecně všechny těžké přečiny spojené s dopravou. Hlavním cílem programu je učit odsouzené způsobům chování nutných k bezpečnému řízení, aby se dalších takových trestných činů v budoucnosti nedopustili.

Pappa program je program zaměřený na otce ve výkonu trestu. Kromě snižování recidivy má program za cíl naučit otce pochopení dopadu jejich trestné činnosti na děti a rodinu a dodat jim nový náhled na rodinný život. „Má motivovat odsouzené k tomu, aby ke svému životu začali přistupovat odpovědně, v souladu se společenskými pravidly a tím, co od nich společnost očekává.“ (Vězeňská služba České republiky, 2025, online)

Posledním využívaným specializovaným programem je program ZUŘIVEC. Program nese název podle norského animovaného filmu o domácím násilí. Jak název napovídá, tento program je zaměřen na odsouzené v souvislosti páčání násilné trestné činnosti. Hlavním cílem je trvalé ukončení jejich násilného chování.

1.3.2 Výkon trestu odnětí svobody v cizích zemích

Slovenské věznice jsou velmi podobné těm českým. Mají podobné programy zacházení i počet osob ve VTOS v přepočtu na počet obyvatel, současně i kriminální recidivy se dopouští více než polovina odsouzených (Zbor väzenskej a justičnej stráže, b. r.). Podobně je tomu i v Polsku. Podle údajů polské vězeňské služby (Służba Więzienna, 2018) bylo v polských věznicích k 31. 12. 2023 ve VTOS 64 336 (tzn. 0,17 % v přepočtu na obyvatele, obdobně jako v České republice) a z toho jen 4 646 vězňů se účastnilo vzdělávacích kurzů. Recidivistů se evidovalo 39 181.

Oproti tomu severské země (Dánsko, Finsko, Norsko a Švédsko) si vedou v počtu osob ve výkonu trestu o poznání lépe. Dokonce i procento recidivy je v těchto zemích výrazně pod polovinou. Počty odsouzených se procentuálně pohybují mezi 0,05 % a 0,07 %. Nejvíce odsouzených bylo ke konci roku 2023 zaznamenáno ve Švédsku, 8 197 (0,07 %) a nejméně ve Finsku, ke stejnému datu věznice obývalo 2 848 vězňů (tedy 0,05 %). Co se recidivy v těchto zemích týče, v průměru se pohybuje okolo 30 %. Nejnižší recidiva je v Norsku, pouhých 16 % (Kriminalomsorgen, 2025). Norsko je v tomto ohledu považováno za nejvyspělejší zemi, které by se ostatní měli pokusit přiblížit. Norsko zastává názor, že tresty nejsou nikterak účinné, nejdůležitější je vězně naučit spořádanému životu a připravit je na život po výkonu trestu. Vězni se účastní každodenních vzdělávacích a výcvikových programů, což značně mění a formuje jejich osobnost a stávají se tak fungujícími členy společnosti. Efektivita tohoto přístupu je statisticky prokázána. Míra recidivy se od zavedení nového vězeňského systému snížila z původních 65 % na dnešních 16 % (Dorjsuren, 2020).

1.4 Vzdělávání ve vězeňském prostředí

Vzdělávání patří mezi nejdůležitější a nejučinnější penitenciární resocializační nástroje. Kvalitní vzdělání je nezbytným předpokladem ke snížení recidivy a úspěšné reintegrace do společnosti. Vzdělání je třeba vnímat jako jeden z nástrojů k naplnění zásad výkonu trestu odnětí svobody uvedených v § 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody a jako prostředek, který pomáhá odsouzeným k získání a zvyšování pracovních dovedností, které jim umožňují získat práci, dále pomáhá zlepšit jejich chování a znovu se začlenit do běžného života. Získání kvalifikace nebo rekvalifikace zvyšuje šanci vězňů po propuštění na uplatnění se na trhu práce a nalezení legálního stabilního zaměstnání, což zároveň snižuje pravděpodobnost, že se vrátí k trestné činnosti. Vzdělání pomáhá vězňům rozvíjet disciplínu, kritické myšlení a sebedůvěru, což jsou klíčové faktory pro úspěšné začlenění do společnosti. Jelikož mnoho vězňů pochází ze sociálně vyloučených skupin a nemělo příležitost naučit se efektivní komunikaci, řešení konfliktů nebo zodpovědnému chování, vzdělání jim pomůže i v tomto ohledu. Dále vzdělání může sloužit jako skvělý nástroj, který pomáhá vězňům smysluplně využít čas za mřížemi, zkracuje dlouhé chvíle, odvádí je od negativních vlivů. Mishra, Chaudhur, Dey, Tiwari a Singh (2021) ve své studii potvrdili důležitost a kladný dopad neformálního vzdělávání a informálního učení, zdůrazňují například, že vězeňské knihovny mají mnohem širší roli než jen poskytování vzdělávacích materiálů. Pomáhají vězňům překonat stres z uvěznění, hledat nový smysl života a připravit se na návrat do společnosti. Jejich výzkum tak podporuje myšlenku, že vzdělávání ve věznicích by mělo být komplexní a zahrnovat nejen odborné znalosti, ale i emocionální a duchovní rozvoj. V neposlední řadě do vzdělání ve vězení patří i dovednosti, které jsou nezbytné pro běžný život – finanční gramotnost, komunikace s úřady, právní povědomí, a tak dále.

Zákon obecně ukládá věznicím povinnost vytvářet podmínky, které umožní odsouzeným získávat a dále rozvíjet pracovní kvalifikaci a zároveň si rozšiřovat všeobecné znalosti. Odsouzeným, kteří pro to mají předpoklady, se obvykle umožní, aby získali vzdělání na základní, střední nebo i vysoké škole, anebo se

zúčastnili dalších forem vzdělání, které jim umožní zvyšovat svou kvalifikaci k výkonu práce. Z několika výzkumů vyplývá, že vzdělávání, hlavně formální vzdělávání, má pozitivní dopad na snižování recidivy a na získání zaměstnání po výkonu trestu, a proto se tomuto vzdělání věnuje nejvyšší pozornost. Pokud se vězeňský systém zaměří na posilování vzdělávacích programů, může to mít pozitivní dopad nejen na jednotlivce, ale i na celou společnost (Ellison, Szifris, Horan a Fox, 2017).

1.4.1 Formální a neformální vzdělávání, informální učení

Vzdělávání vězňených osob lze rozdělit jako každé vzdělávání na vzdělávání formální, tedy vzdělávání primární, sekundární a terciální a na vzdělávání neformální, které probíhá v rámci například všeobecně vzdělávacích kurzů, odborných kurzů, specializačních kurzů či rekvalifikačních kurzů apod. Po přezkoušení znalostí absolventů některých kurzů, mohou odsouzení získat Osvědčení o absolvování kurzu, podobně jako je tomu formálního vzdělávání, kde mohou získat po dokončení vzdělání odsouzení doklad o dosaženém vzdělání. Autoři Veteška a Fischer (2020) do tohoto rozdělení doplňují i informální učení, tedy nezáměrné, nestrukturované učení, které probíhá spontánně po celý život, „[...] zahrnuje veškeré učení, které probíhá mimo kurikulum formálních a neformálních vzdělávacích institucí a programů.“ (Kříž, 2022, s. 155).

Primární vzdělávání neboli dokončení základního vzdělání, je Vězeňská služba ČR, dle zákona, povinna realizovat pro mladistvé ve výkonu trestu (k 1. 1. 2025 bylo ve výkonu trestu odnětí svobody v České republice 103 mladistvých), pro ostatní vězně je kterýkoli stupeň vzdělávání, včetně základního, doporučený, ne však povinný. Dospělé osoby ve výkonu trestu si mohou dobrovolně zvolit, zda se budou chtít zapojit do výuky či nikoli. Z tabulky níže je evidentní, že procento osob s nedokončenou povinnou školní docházkou není nikterak významné. V posledních letech stále stoupá počet osob, které úspěšně dokončily povinnou školní docházku. Podle statistik k 31. 12. 2023, viz následující Tabulka 4, bylo evidováno 39 osob bez základního vzdělání, tj. 0,22 % a 228 osob s nedokončeným základním vzděláním, tj. 1,27 %. Pro srovnání, na konci roku 2014 bylo evidováno 365 osob s nedokončeným základním vzděláním, tj. 2,22 %.

„Vězeňská služba ČR nemá akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR pro výuku v rozsahu základní školy, své povinnosti tedy plní na základě smlouvy ve spolupráci s externími subjekty (kmenovými školami), které sestaví pro žáka individuální plán (výsledkem je vysvědčení). Výuka pak probíhá v prostorách věznice za přítomnosti externího učitele [...]“ (Vězeňská služba České republiky, 2016, s. 25-26). Bohužel se věznice často setkávají s nechotou spolupracovat ze stran kmenových základních škol, jelikož není zákonem jasně stanoveno, které školy by měly výuku zajišťovat.

Tabulka 4 Členění odsouzených dle nejvyššího dosaženého vzdělání k 31. 12. 2023

Nejvyšší dosažené vzdělání	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
Nezjištěno (cizinec, neuvedeno)	152	8	160	0,89 %
Zvláštní škola	405	46	451	2,52 %
Bez základního vzdělání	30	9	39	0,22 %
Nedokončené základní	209	19	228	1,27 %
Základní vzdělání	7856	879	8735	48,83 %
Vyučení bez maturity	5753	357	6110	34,16 %
Vyučení s maturitou	309	19	328	1,83 %
Středoškolské vzdělání bez maturity	79	11	90	0,50 %
Středoškolské všeobecné vzdělání s maturitou	221	31	252	1,41 %
Středoškolské odborné vzdělání s maturitou	1013	166	1179	6,59 %
Vyšší odborné	24	3	27	0,15 %
Vysokoškolské vzdělání – bakalářské	60	8	68	0,38 %
Vysokoškolské vzdělání – magisterské	59	11	70	0,39 %
Vysokoškolské vzdělání – inženýr	118	5	123	0,69 %
Vysokoškolské vzdělání – doktorské	23	6	29	0,16 %
Celkový součet	16311	1578	17889	100,00 %

Zdroj: Statická ročenka Vězeňské služby České republiky (2023), str. 119, vlastní úprava

Nejvíce možností ke studiu pro vězněné osoby je v rámci sekundárního vzdělávání, které je zajišťováno jak Středním odborným učilištěm Vězeňské služby ČR, tak soukromými a externími subjekty. „Vzdělávací aktivity jsou dostupné vězněným osobám ve všech typech věznic – mladistvým, odsouzeným ve věznici s ostrahou i se zvýšenou ostrahou.“ (Vězeňská služba České republiky, 2023, s. 5) Střední odborné učiliště Vězeňské služby ČR zajišťuje vzdělání vězněných osob formou učebních oborů, odborných a všeobecně vzdělávacích kurzů. Školská vzdělávací střediska působí v 10 věznicích z celkových 35, jež se nachází v České republice. Učební obory nabízí převážně tříleté a dvouleté a probíhají v rozmezí 21-28 vyučovacích hodin týdně. Výuka v učebních oborech probíhá formou večerního studia, „[...] studující odsouzení nejsou pracovně zařazeni, ale podle vnitřních předpisů Vězeňské služby je na ně pohlíženo jako na pracující.“ (Vězeňská služba České republiky, 2023, s. 5) Většina oborů je z technické oblasti (např. elektrotechnické a strojírenské montážní práce, elektrikář nebo strojní mechanik), dále se však odsouzení mohou vyučit například v oborech truhlář nebo dokonce kuchař-číšník. Jedinou ženskou věznicí, která nabízí vzdělání je Věznice Světlá nad Sázavou, kde se ženy mohou vyučit v oboru šití prádla nebo provozních služeb.

Střední odborné učiliště nabízí tedy i již zmíněné kurzy. Kurzy jsou realizované ve spolupráci s neziskovým sektorem a s úřady práce. V nabídce kurzů se dají najít obory jak technického rázu (údržba strojů, elektrotechnik...) tak i jemnější obory, jakými jsou například keramika nebo metoda rozvoje kognitivních funkcí (FIE = Feurestein Instrumental Enhancement). Hodinová týdenní dotace těchto kurzů se pohybuje v rozmezí 0,5 hodin (doplnění základního vzdělání) až 40 hodin týdně (svářeč-zaučení), ve Věznici Valdice je dokonce kurz svářeč, který má hodinovou dotaci 180 hodin týdně, kde po úspěšném vykonání svářečské zkoušky odsouzení získají svářečský průkaz.

Závěrečné zkoušky v učebních oborech probíhají v červnu, a to podle jednotného zadání z informačních systémů Cermat. Podle Výroční zprávy Ředitelství Středního odborného učiliště z roku 2023: „Závěrečnou zkoušku konalo celkem 161 žáků, z nich jen dva byli celkově hodnoceni „neprospěl“ (údaje zahrnují i opravné zkoušky), takže celkem 159 odsouzených získalo výuční list.“ (Vězeňská služba České republiky, 2023, s. 8)

Možnost terciálního vzdělávání ve věznicích využívá pouze nízký počet odsouzených. Vzdělávání v síti vyšších odborných a vysokých škol je realizováno distančními kurzy. Ve Vazební věznici Ruzyně je od roku 2009 realizováno s Katolickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy pro muže studium bakalářského oboru Teologické nauky. „Odsouzené ženy v objektu Řepy Vazební věznice Praha-Ruzyně mohou studovat kombinované studium na 2. lékařské fakultě Univerzity Karlovy [...], obor Všeobecná sestra.“ (Vězeňská služba České republiky, 2024, s. 166) Studium na obou univerzitách probíhá formou střídání cyklů přednášek a samostudia odsouzených. K samostudiu studentům slouží fakultami poskytnuté materiály. Ke splnění podmínek mají vězni možnost volného pohybu k docházce do školy.

1.5 Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených

Velmi podstatnou složkou celé této bakalářské práce je Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených neboli SARPO. Která byla do penitenciární praxe zavedena 1. 11. 2012. SARPO funguje jako analytický nástroj na hodnocení rizik a kriminogenních potřeb. „Vychází z premisy, že zájmem společnosti je investovat zvláštní úsilí (intervenční programy) především do těch odsouzených, u nichž má takové úsilí šanci vést ke změně (tj. u ovlivnitelných odsouzených), a kde tato změna povede ke snížení nebezpečnosti pro společnost (riziko recidivy).“ (Drahý, Hůrka, Petras, 2018, s. 3) Tento skvělý nástroj slouží k hodnocení rizikových faktorů a následnému doporučení individuálních programů zacházení, každému odsouzenému na míru podle jeho potřeb na základě délky trestu odsouzeného, jeho motivace a jeho postoje k trestné činnosti, životního styl odsouzeného a celkového kontextu páčání trestné činnosti. Jak uvádějí, mimo jiné, autoři Drahý, Hůrka a Petras (2018), chceme-li účinně snižovat riziko recidivy, je důležité již od počátku výkonu trestu odnětí svobody nastavit taková opatření, která odsouzenému pomohou předcházet opětovnému páčání trestné činnosti.

Hodnocení rizik je prvotním úkolem věznic po nástupu odsouzeného do výkonu trestu. V přijímacím oddíle dochází k psychologickému, pedagogickému,

sociálnímu a případně i lékařskému posouzení a po vyhodnocení vnějších i vnitřních rizik je odsouzený umístěn do příslušných stupňů zabezpečení. Výstupem se stává Komplexní zpráva, k jejímuž zpracování Vězeňská služba ČR využívá prediktivní nástroj SARPO. Na zpracování Komplexní zprávy se spolupodílejí: psycholog, vychovatel, speciální pedagog a sociální pracovník. Na základě této zpracované Komplexní zprávy se vytváří Program zacházení odsouzených. Hodnocení rizik se stává „základním předpokladem pro predikci pravděpodobnosti selhání a opakování trestné činnosti odsouzenými.“ (Drahý, Hůrka, Petras, 2018, s. 8) SARPO vychází z přesně stanovených zdrojů dat, výpočetních modelů ověřených opakovanou analýzou a požadavků každodenní praxe. SARPO tedy není diagnostickou metodou, nenahrazuje psychologické testy a není ani nástrojem k vyhodnocení odsouzeného z hlediska vnitřní bezpečnosti ve věznici, je to však velmi užitečný nástroj, který na základě známých dat vyhodnocuje kriminogenní rizika a predikuje pravděpodobnost opětovné recidivy. Podle zdrojů se roku 2018 po přepočtení za jeden měsíc v českých věznicích zpracovalo okolo 1100 Komplexních zpráv, a to činí přibližně 13200 Komplexních zpráv ročně.

1.5.1 Struktura nástroje SARPO

SARPO rozlišuje mezi riziky vnitřními a vnějšími. Vnitřní rizika jsou rizika uvnitř vězení, pozorují je strážci a dozorcí a těmito riziky jsou například napadení ve věznici nebo útěk. Naopak vnějšími riziky jsou rizika, která se vztahují ke společnosti, pozorují je vychovatelé a odborní zaměstnanci a jsou to rizika, která by mohla vést k recidivě po propuštění, například finanční problémy, absence zaměstnání nebo závislost.

Podle autorů Drahého, Hůrky a Petrasy (2018) je SARPO založeno na několika klíčových složkách, které umožňují komplexní analýzu:

1. Statické faktory – vyhodnocují statická rizika, zahrnují neměnné a konstantní faktory, skládají se z trestní minulosti, způsobené újmy a aktuální trestné činnosti
2. Dynamické faktory – výstupem jejich vyhodnocení jsou dynamická rizika, do těchto faktorů spadá: bydlení, zaměstnání, finance, rodina, závislosti, osobnost a vzdělání
3. Sebehodnocení – zohledňuje subjektivní postoj odsouzeného na vlastní situaci, jeho postoj k trestné činnosti, motivaci ke změně nebo schopnost sebereflexe
4. Riziko újmy – posuzuje míru ohrožení, které odsouzený představuje pro sebe i pro okolí
5. Protektivní faktory – jsou pozitivní prvky, které mohou snížit riziko recidivy (rodinné zázemí, uplatnění na trhu práce)
6. Adaptace na výkon trestu – sleduje, jak se odsouzený chová během výkonu trestu, jak se chová vůči ostatním nebo jak dodržuje nastavená pravidla

7. Komplexní zpráva – je na základě všech předchozích faktorů systémem vytvořena souhrnná zpráva, obsahuje výstupy analýzy, doporučení pro další práci s odsouzeným a případná opatření pro minimalizaci rizik

Praktická část

2 Praktická část

Tato praktická část práce se zaměřuje na praktické zhodnocení stavu vzdělávání a resocializace odsouzených osob ve vězeňském systému České republiky. Na základě předem stanovených cílů (viz níže) se práce soustředí především na to, jakým způsobem jsou tyto programy realizovány, jaké přinášejí výsledky a jaké překážky se v praxi objevují.

V této části jsou využity metody literární rešerše, analýza sekundárních dat, obsahová analýza a komparativní analýza vybraných zahraničních přístupů. Tyto metody umožňují komplexní pohled na danou problematiku i bez nutnosti realizace primárního výzkumu a zároveň poskytují důležité podklady pro následnou formulaci doporučení pro budoucí praxi.

Pozornost je věnována zejména efektivitě vzdělávacích a resocializačních programů z pohledu snižování míry kriminální recidivy a úspěšné reintegrace odsouzených do společnosti. Součástí této části práce je také identifikace hlavních problémových oblastí, které mohou snižovat účinnost současných opatření, a proto by se jim měla věnovat větší pozornost.

2.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem tohoto výzkumu je prozkoumat schopnost a motivaci odsouzených v České republice začlenit se do společnosti a zvyšovat si úroveň dosavadního vzdělání

Na základě tohoto cíle byly stanoveny následující dílčí cíle a výzkumné otázky, které sloužily jako kostra a celý výzkum se o ně opírá:

- Dílčí cíle:
 - Zhodnotit význam vzdělávání a resocializace jako klíčových nástrojů pro reintegraci odsouzených do společnosti.
 - Zjistit efektivitu vybraných vzdělávacích a resocializačních programů ve vězeňském systému České republiky.
 - Identifikovat hlavní překážky v oblasti resocializace a vzdělávání odsouzených.
- Výzkumné otázky:
 - Kolik odsouzených se účastní vzdělávacích programů a jaké jsou jejich motivace či překážky?
 - Jaký je vztah mezi vzděláváním vězňů a jejich schopností získat práci po propuštění?
 - Existuje statisticky prokazatelná souvislost mezi účastí ve vzdělávacích programech a snížením kriminální recidivy?
 - Jaký vliv má zaměstnatelnost propuštěných vězňů na jejich úspěšnou reintegraci do společnosti?

- Jaké faktory nejvíce ovlivňují úspěšnost resocializace odsouzených?
- Jaké zahraniční přístupy k resocializaci by mohly být aplikovány v českém prostředí?
- Jaké jsou hlavní překážky pro rozvoj vězeňského vzdělávání v ČR?
- Jak by mohl být současný systém v ČR zlepšen?

2.2 Metodologie výzkumu

Tato část práce rozebere a popíše metody použité pro tento výzkum a vysvětlí jejich význam v kontextu zkoumaného tématu. Cílem je objasnit, jak byly jednotlivé metody aplikovány a jak přispěly k dosažení výzkumných cílů.

Vzhledem k povaze bakalářské práce, která se zaměřuje na resocializaci a vzdělávání odsouzených v České republice, byla zvolena literární rešerše, analýza sekundárních dat, komparativní analýza a obsahová analýza relevantních dokumentů. Tyto metody umožňují získat ucelený pohled na problematiku vzdělávání ve věznicích bez nutnosti sběru primárních dat.

Jednotlivé podkapitoly se věnují popisu použitých výzkumných metod, jejich metodologických zdrojů, a způsobu jejich aplikace.

2.2.1 Literární rešerše

Literární rešerše je základní metodou využitou k tomuto výzkumu. Slovo rešerše bylo odvozeno z francouzského slova *rechercher*, které můžeme přeložit jako hledat nebo pátrat. „Rešerše je výsledek pátrání po relevantní literatuře vztahující se k problému, který chceme řešit.“ (Šanderová, 2005, s. 117) Je jednou ze základních výzkumných metod, která slouží k systematickému shromažďování, zpracování a interpretaci existujících odborných dat a zdrojů vztahujících se k danému tématu. Představuje proces, který umožňuje orientovat se v dostupných znalostech a na jejich základech formulovat vlastní výzkumné problémy a cíle, neslouží jen jako seznam použitých zdrojů, ale jako základní opora pro následnou analýzu. Jak uvádí Šanderová (2005), kvalitní rešerše umožňuje autorovi zaujmout stanovisko, ověřit hypotézy, a především porozumět tomu, co již bylo zkoumáno, jaké byly výsledky výzkumu a co stále chybí. K úspěšné rešerši se využívá tzv. rešeršní dotaz, který se týká určitého autora nebo určitého tématu.

V tomto výzkumu sloužila literární rešerše k systematickému vyhledání, analýze a syntéze relevantních odborných zdrojů k tématu vzdělávání a resocializace odsouzených. Cílem této metody bylo nejen shrnout dosavadní poznatky, ale také identifikovat klíčové teoretické přístupy, výzkumné závěry a případné nedostatky ve studované oblasti.

Literární rešerše umožnila:

- Získat přehled o současném stavu vězeňské edukace a resocializace.
- Identifikovat hlavní nedostatky českého vězeňského systému.
- Podložit teoretickou a praktickou část práce relevantními zdroji.
- Srovnat situaci v České republice se zahraničními přístupy na základě mezinárodních publikací.

Nejprve byla vymezena klíčová témata spojená s problematikou práce. Tématy jsou: resocializace, vzdělávání odsouzených, recidiva, vězeňské programy a jejich efektivita. Na základě těchto pojmů byla stanovena klíčová slova při vyhledávání v elektronických databázích (např. Google Scholar, JSTOR), v online katalozích knihoven (např. Národní knihovna České republiky, Knihovna akademie věd ČR, Masarykova univerzita) a v databázích institucí působících v oblasti penitenciární péče. Kromě publikované odborné literatury byly využity také publikované studie, odborné články v časopisech a oficiální dokumenty a statistiky zveřejněné Ministerstvem spravedlnosti České republiky, státním úřadem a Vězeňskou službou České republiky. Pozornost byla věnována i zahraničním studiím, které se věnují zkoumanému tématu. Při výběru zahraničních pramenů byla zohledněna jejich využitelnost v českém vězeňském systému.

Zdroje byly rozděleny do několika tematických oblastí:

- Obecná teorie vzdělávání a resocializace.
- Specifické výzkumy o vzdělávání vězňů a jeho efektivitě a vlivu na resocializaci.
- Mezinárodní přístupy k vězeňskému vzdělávání.
- Statistiky a analýzy recidivy.

Použití metody literární rešerše umožnilo získat ucelený přehled o vězeňském systému v ČR a o problematice resocializace a vzdělávání vězňů v České republice i v zahraničí. Bylo možné vymezit klíčové souvislosti mezi vzděláváním, motivací ke změně chování a mírou kriminální recidivy. Tato metoda pomohla odhalit nedostatky ve výzkumu. Zásadní poznatky byly následně sloučeny do teoretického rámce práce a využity jako základ pro vlastní analýzu v praktické části.

2.2.2 Analýza sekundárních dat

Následně byla provedena analýza sekundárních dat. Ta tvořila významnou část z metod využitých v této práci. Tato metoda umožňuje pracovat s již existujícími daty a údaji, které byly shromážděny jinými výzkumníky, institucemi nebo organizacemi a následně je analyzovat a interpretovat v kontextu zkoumaného tématu. Jak uvádí Hendl (2023), sekundární analýza je vhodná zejména tehdy, když je cílem práce výzkumu získat širší a komplexnější pohled na zkoumanou tematiku, aniž by bylo nutné provádět vlastní terénní výzkum. Takový přístup umožňuje pracovat s rozsáhlými a ověřenými daty, které by jinak nebylo možné v rámci bakalářské práce samostatně získat. V případě této práce byla analýza sekundárních dat využita k posouzení vzdělávání a resocializace odsouzených v České republice a k identifikaci vlivu těchto faktorů na míru recidivy.

Ve smyslu definice Reichela (2009) je sekundární analýza využívána k interpretaci existujících údajů v novém zkoumaném kontextu. To umožňuje efektivní využití veřejně dostupných zdrojů, jako jsou statistiky, výroční zprávy, analýzy či odborné publikace k vyhodnocení již známých poznatků, z jiného úhlu pohledu. Tento přístup tak často vede k novým závěrům nebo kritickému zhodnocení dosavadních přístupů.

K tomuto výzkumu byly využity statistiky a oficiální zprávy z ověřených důvěryhodných zdrojů jako jsou: Český statistický úřad, Ministerstvo spravedlnosti

nebo Vězeňská služba České republiky. Dále bylo čerpáno z odborné literatury, akademických a výzkumných studií, článků a elektronických zdrojů. V neposlední řadě bylo využito mezinárodních publikací a studií, díky kterým byla umožněna následná komparativní analýza.

Tyto použité zdroje poskytly bakalářské práci objektivní a ověřené informace o vzdělávání vězňů, různých resocializačních přístupech a jejich dopadu na život mimo vězeňské prostředí. Umožnily kriticky zhodnotit efektivitu současných opatření a nabídly možnost porovnání českého a zahraničních přístupů k resocializaci odsouzených.

Postup analýzy sekundárních dat byl následující. Nejprve byly shromážděny relevantní statistiky, studie a strategické dokumenty. Užitečné informace byly dále rozděleny do tematických oblastí (vzdělávání vězňů, recidiva, úspěšnost resocializace). Následně byla data vyhodnocena ve vztahu k výzkumným otázkám a uvedena do kontextu dané práce.

Analýza sekundárních dat umožnila vytvořit ucelený obraz o vzdělávání vězňů a jeho vlivu na resocializaci. Díky využití statistik, odborných studií a strategických dokumentů bylo možné identifikovat hlavní výzvy i příležitosti v oblasti vzdělávání odsouzených v České republice. Výhodou této metody byla především možnost práce s ověřenými daty, která podpořila validitu a spolehlivost závěrů výzkumu.

2.2.3 Obsahová analýza

Obsahová analýza je kvalitativní výzkumná metoda, která umožňuje systematické zkoumání textových dokumentů s cílem identifikovat hlavní témata, vzorce a vztahy mezi klíčovými pojmy. Podle Švaříčka a Šedové (2014) je obsahová analýza vhodná především tehdy, když chceme porozumět významům v textech a zjistit, jakými způsoby jsou určité jevy popsány nebo hodnoceny. V této práci byla tato metoda využita k hlubšímu a ucelenějšímu porozumění přístupům k resocializaci odsouzených, vězeňskému vzdělávání a recidivě na základě odborných studií, strategických dokumentů a mezinárodních zpráv.

Ve své podstatě jde o analytický přístup, který umožňuje nejen rozpoznávat přímé informace, ale i kontext. Slouží k interpretaci významů, které se ve zdrojích objevují. Úzce souvisí s analýzou sekundárních dat. Byla aplikována na podobných zdrojích jako analýza sekundárních dat. Na rozdíl od již zmíněné analýzy, se však nezaobírá tolik statistikami, nýbrž se zaměřuje na hlubší průzkum odborných materiálů, mezinárodních výzkumů a strategických dokumentů.

Obsahová analýza byla realizována v následujících několika krocích. Prvním krokem bylo z vybrané literatury systematicky vyjmout informace související s danými tématy. Obsah byl rozdělen do, již určených, analytických kategorií (např. faktory ovlivňující recidivu, typy vzdělávacích programů, přístupy jednotlivých zemí k vězeňské reformě). Na základě této analýzy byl dotvořen ucelený obraz o tom, jaké prvky resocializačních programů mají největší přínos na snižování kriminální recidivy a jak se liší přístupy k vězeňskému vzdělávání v různých zemích.

Tato metoda umožnila identifikovat efektivní metody resocializace na základě odborných studií, porovnat různé vězeňské systémy a jejich dopad na recidivu, získat hlubší porozumění strategiím používaným v českém vězeňství ve srovnání s vybranými zahraničními systémy, což se ukázalo jako velmi užitečné v následné komparativní analýze. Tento metodologický přístup poskytl komplexní pohled na roli vzdělávání ve věznicích a jeho efektivitu v kontextu resocializace odsouzených.

2.2.4 Komparativní analýza

Komparativní neboli srovnávací analýza je výzkumná metoda, která se zaměřuje na systematické porovnávání dvou nebo více případů, s cílem identifikovat podobnosti, rozdíly, příčiny a důsledky zkoumaného jevu. Jak uvádí Reichel (2009), komparace patří mezi základní nástroje v sociálních vědách a její největší přínos spočívá ve schopnosti odhalit souvislosti, které by při zkoumání jen jednoho jevu mohly zůstat skryté.

V rámci této bakalářské práce byla komparativní analýza použita ke srovnání přístupů k vězeňskému vzdělávání, resocializaci odsouzených a prevenci kriminální recidivy v České republice a vybraných evropských zemích. Srovnávala vězeňské systémy v České republice, Polsku, Slovensku, Dánsku, Finsku, Norsku a Švédsku. Výběr těchto států měl porovnat Českou republiku se zeměmi s podobným historickým a kulturním vývojem (Slovensko a Polsko), tak i zeměmi se systémem, který je celosvětově považován za příklad dobré penitenciární praxe (severské země). Cílem bylo zjistit, jak různé přístupy k vězeňskému vzdělávání a resocializačním programům ovlivňují míru recidivy a život odsouzeného po výkonu trestu.

Komparaci byly podrobeny tyto faktory:

- Jaký společný jmenovatel ovlivňuje resocializaci a snižuje pravděpodobnost recidivu?
- Jaké resocializační metody jsou dostupné v jednotlivých zemích? Jaké jsou jejich cíle a dopady na resocializaci odsouzených?
- Jaká je kvalita vězeňského prostředí v jednotlivých zemích?

Data ke komparativní analýze byla získána prostřednictvím sekundární analýzy dostupných studií, oficiálních dokumentů a statistik, výročních zpráv vězeňských služeb jednotlivých států (např. Kriminalomsorgen a Służba Więzienna) a odborných publikací a článků z mezinárodních databází.

Analýza probíhala ve dvou krocích. Z odborné literatury a oficiálních statistik byly vybrány relevantní informace týkající se vězeňského vzdělávání, resocializace a recidivy. Byly určeny hlavní kategorie podle předem určených otázek (viz výše). Následně byla data systematicky porovnána a vyhodnocena. Výsledky budou shrnuty v následující části s důrazem na faktory, které přispívají k úspěšné resocializaci vězňů.

Použitá metoda byla velmi přínosná pro tuto práci. Komparace umožnila zasadit český přístup do širšího evropského kontextu, zjistit, které strategie fungují nejlépe

a jaké prvky by mohly být implementovány do českého systému. Pomohla objasnit, jak rozdíly v přístupu k výkonu trestu ovlivňují návrat vězňů do společnosti.

2.3 Analýza a interpretace výsledků

Výzkum byl zaměřen na vězeňský systém v České republice. Zabýval se problematikou českého vězeňství, úrovní resocializačních programů a jejich dopady na životy odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody a po něm. Zkoumal otázku vzdělávání ve věznicích a jaký je jeho vliv na následnou resocializaci. Hlavním cílem tohoto výzkumu bylo prozkoumat schopnost a motivaci odsouzených v České republice začlenit se do společnosti a zvyšovat si úroveň dosavadního vzdělávání a navrhnout tak konkrétní opatření, která by mohla pomoci zvýšit efektivitu vzdělávacích a resocializačních programů ve vězeňském systému v České republice, tak, aby se minimalizovala míra kriminální recidivy a zvýšila se celková sociální stabilita. K dosažení tohoto cíle byly stanoveny tři dílčí cíle.

Prvním dílčím cílem bylo zhodnotit význam vzdělávání a resocializace jako klíčových nástrojů pro reintegraci odsouzených do společnosti. Vzdělávání a resocializace jsou základními kameny v procesu reintegrace osob, které se vrátily z výkonu trestu odnětí svobody do běžného života. Tento proces má za cíl nejen snížit kriminální recidivu, ale také poskytnout jednotlivcům nástroje pro lepší adaptaci na život mimo vězeňské zdi a začlenění se do společnosti, z níž byli, kvůli svým pokrouceným normám, vyloučeni.

Vzdělávání v rámci vězeňského systému hraje nezastupitelnou roli v procesu přetváření osobností jednotlivých odsouzených. Umožňuje jim získat nové dovednosti, které mohou zvýšit jejich šanci na nalezení zaměstnání po propuštění, a tím pádem na úspěšnou reintegraci do společnosti. Vzdělávací programy v českých věznicích zahrnují různé formy, od základního a středního vzdělání, přes kurzy zaměřené na přípravu na profesi, vyučení určitého řemesla, programy zaměřené na soft skills, jako jsou komunikace, týmová spolupráce nebo řešení problémů, až po vysokoškolské vzdělání. Tento typ vzdělávání je pro odsouzené zásadní, protože jim poskytuje praktické a teoretické základy pro uplatnění v moderní společnosti.

Resocializace je dlouhotrvající celistvý proces, jehož cílem je přizpůsobit jedince hodnotám a normám, které jsou v souladu se společenskými požadavky a právní legislativou. Tento proces je hustě protkán vzdělávacími programy. Silně se zaměřuje na rozvoj sociálních dovedností, zlepšení vztahů k rodině, přátelům, komunitě i k sobě samému a na celkové posílení schopnosti fungovat v každodenním životě. Resocializační programy v České republice zahrnují například terapie, jak individuální, tak i skupinové, odborné poradenství, nácvik disciplíny a další aktivity zaměřené na zlepšení mezilidských vztahů a podporu osobního života.

Je statisticky dokázáno, jak v České republice, tak v cizích zemích, že proces resocializace, i k němu patřící vzdělávací programy, jsou nezbytnou součástí znovu začlenění odsouzeného do společnosti. Doložené důkazy svědčí o tom, že valná

většina odsouzených k trestu odnětí svobody pochází z nevyhovujících podmínek a prostředí, bez uplatnitelného vzdělání a špatných návyků. Proto, když se odsouzenému dostane ve výkonu trestu dostatečného vzdělání, jak formálního, tak informálního, rapidně se zvýší jeho šance na nápravu a spolu s tím se i sníží pravděpodobnost jeho kriminální recidivy v budoucnu. Nezbytná je v tomto procesu podpora ze strany odborníků, jako jsou pedagogové, psychologové, sociální pracovníci a terapeuti. Ti pomáhají vězňům překonat různé překážky, s nimiž se budou nevyhnutelně setkávat během jejich návratu. Bez těchto podpůrných struktur by byla šance na úspěšnou reintegraci výrazně nižší.

Jedním z nejdůležitějších pilířů celého resocializačního procesu je motivace odsouzených. Spolu s individuální schopností jedince se adaptovat na sociální změny na ní závisí celý průběh a rychlost resocializačního procesu. Z výzkumu vyplynulo, že největší motivací pro odsouzené ve výkonu trestu je motivace materiální nebo v podobě určitých výhod (přídavky ke stravě, lepší osobní vybavení, možnost odlišit se oděvem), které mohou, mimo jiné, vězňům pomoci zlepšit vnímání své vlastní hodnoty. Získávají tak pocit výjimečnosti, což vede k větší motivaci na celkovou změnu.

Můžeme tedy s jistotou říci, že resocializace a s ní pevně spjaté vzdělávání, ať už informální či formální, jsou přímo neodmyslitelnou součástí účinného návratu odsouzeného do společnosti.

Dalším cílem této práce bylo zjistit efektivitu vybraných vzdělávacích a resocializačních programů ve vězeňském systému České republiky. Výzkum efektivit těchto programů je zásadní pro posouzení toho, zda současné přístupy skutečně naplňují své cíle, tedy snížení míry kriminální recidivy, podporu pozitivních změn v chování odsouzených a jejich úspěšné začlenění do společnosti po propuštění.

V rámci tohoto cíle byly analyzovány konkrétní programy zaměřené na profesní vzdělávání, kde odsouzení získávají kvalifikaci v oborech jako jsou například kuchař, číšník, kadeřnice, šití prádla či svářeč. Tyto kurzy nejen zvyšují jejich pravděpodobnost na zaměstnání po propuštění, ale také posilují jejich pracovní návyky, smysl pro odpovědnost, spolehlivost, samostatnost v rozhodování, přesnost, bezpečnost a hygienu práce. Součástí analýzy byly také resocializační programy, jako jsou terapeutické skupiny, programy zaměřené na zvládnání agrese, závislostí či rozvoj rodičovských dovedností. Cílem těchto intervenčních programů je především podpořit změnu hodnot vězňů, naučit je zvládat stresové a konfliktní situace bez násilí a rozvíjet jejich schopnost navazovat a udržovat pozitivní, zdravé mezilidské vztahy.

Z výsledků analýzy vyplývá, že efektivita těchto programů je ovlivněna hned řadou faktorů. Hlavními faktory jsou: motivace odsouzených ke změně, kvalita lektorů a odborných pracovníků, dostupnost programů v jednotlivých věznicích nebo míra individuálního přístupu. Účinný nástroj SARPO velmi usnadnil individualizaci přístupů k odsouzenému. Hned od nástupu do výkonu trestu, odsouzený projde komplexním vyšetřením a analýzou, která vyhodnotí, jaký přístup by byl pro něj osobně nejideálnější, aby se u něj dosáhlo co největší pravděpodobnosti na nápravu. V praxi to však není tak snadné.

Tam, kde jsou programy systematicky zaváděny, průběžně vyhodnocovány a přizpůsobovány potřebám cílových skupin, je patrný pozitivní dopad na chování a postoje odsouzených. Některé programy vykazují výrazně nižší míru recidivy u účastníků v porovnání s jinými programy. O poznání znatelnější rozdíl je viditelný v porovnání s těmi odsouzenými, kteří se neúčastnili žádných programů. Nejvýraznější účinnost je pozorovatelná v programech zaměřených na zvládání agrese, vzdělávání a zaměstnanosti. Tyto programy vykazují výrazné pozitivní vlivy na odsouzené. Naopak programy zaměřené na závislosti nebo aktivity spojené s uměním, spiritualitou a sportem, měly statisticky nižší účinnost.

Posledním dílčím cílem tohoto výzkumu bylo identifikovat hlavní překážky v oblasti resocializace a vzdělávání odsouzených ve vězeňském systému České republiky. Přestože jsou vzdělávání i resocializace považovány za zásadní nástroje úspěšné reintegrace, v praxi tyto procesy narážejí na řadu problémů, které mohou výrazně snižovat jejich efektivitu, a to nejen v České republice. Pro tuto práci byla však pozornost zaměřena výhradně na problémy českého vězeňství. Pro identifikaci problémů je nutné se zaměřit na nedostatky. Patří mezi ně například omezení kapacity, nedostatečné finanční zajištění, rozdílná, často nedostatečná, úroveň spolupráce mezi jednotlivými institucemi nebo absence longitudinálních pozorování a výzkumů vězňů po propuštění. Tyto faktory mohou významně ovlivnit skutečný přínos programů a jejich dlouhodobý dopad.

Jednou z nejvýraznějších překážek je nedostatečná kapacita ubytovacích prostor a nedostatek personálu. Kvůli přelidněnosti věznic se stává, že je na jedné cele ubytováno více vězňů, než by bylo vhodné. To vede ke zvýšenému napětí mezi vězni, častějším konfliktům, nedostatku soukromí a hygienického komfortu a obecnému zhoršení psychické pohody jak odsouzených, tak i personálu. Kvůli přelidněnosti a nedostatku prostoru chybí dostatečné prostory pro vzdělávání a resocializaci jako jsou například vybavené učebny, dílny nebo místnosti pro terapii. V přelidněném zařízení má personál větší problém zajistit bezpečí, pořádek a individuální přístup. Nepomáhá tomu ani nízký počet personálu. V České republice obecně je veliký nedostatek pedagogů, psychologů, sociálních pracovníků či terapeutů. Tato mezera je ve vězeňských podmínkách značně výrazná. Nedostatek odborných pracovníků ve vězeních má za následek omezený počet dostupných programů a dlouhé čekací lhůty. Odsouzení se tak často do programů ani nedostanou nebo je absolvují jen v omezené míře.

Dalším zásadním problémem je nedostatečné financování těchto aktivit. Programy bývají závislé na grantových výzvách, dotacích nebo spolupráci s neziskovým sektorem, což je činí poměrně nejistými z dlouhodobé udržitelnosti. Pokud dojde k úpadku či dokonce výpadku financí, celý program může zaniknout, přesto že má prokazatelně pozitivní dopady na odsouzené ve výkonu trestu.

Významnou překážkou je často nedostatečná spolupráce mezi jednotlivými institucemi, které se podílejí na procesu reintegrace. Tento problém se týká samotné doby výkonu trestu, a především přechodu mezi vězením a svobodou, kdy je návaznost podpory zcela zásadní. Na procesu resocializace se podílí široká škála subjektů. Od Vězeňské služby ČR, přes školy, neziskové organizace, terapeutická centra, Probační a mediační služby, městské a obecní úřady, až po úřady práce či zaměstnavatele. Každá z těchto institucí má na vězňově

cestě svou roli, ale ne vždy je mezi nimi nastaven efektivní systém komunikace, sdílení informací a koordinace činností. Jedním z projevů nedostatečné spolupráce je nesoulad mezi vzdělávacími programy realizovanými ve věznicích a reálnými možnostmi uplatnění na trhu práce po propuštění. Další komplikací je návaznost mezi vězeňským prostředím a komunitní podporou. Vězni tak často zůstávají bez bydlení, zaměstnání, psychologické podpory nebo s dluhy. V některých případech dochází i ke kompetenčním nejasnostem, tedy situacím, kdy není zcela jasné, která instituce má konkrétní problém řešit. Tím vznikají prodlevy, frustrace, a především nedostatečná pomoc pro osobu, která se snaží začlenit zpět do běžného života.

Velkou výzvou je i motivace samotných odsouzených. Ne všichni mají vnitřní motivaci a zájem změnit své chování a způsob myšlení. Často ze strany vězňů chybí důvěra v systém. U některých jedinců hraje roli i nízká důvěra dosaženého vzdělání, špatná zkušenost se školou či právním systémem a jeho činiteli, problémy se sebedůvěrou a sebe hodnotou nebo mentální onemocnění, která znesnadňují aktivní zapojení do programů.

K dalším bariérám patří nízká individualizace přístupu. Vězni jsou velmi různorodou skupinou s odlišnými potřebami. Liší se věkem, vzděláním, typem spáchaného trestného činu, osobnostními rysy i životními zkušenostmi. Každý vězeň je tedy jedinečná osobnost, která by si nejen zasloužila individuální přístup, ale pro jeho další úspěšný rozvoj je individualizace prakticky zásadní. Přesto jsou odsouzení často zařazováni do jednotných programů a skupin, které jim nemusí vyhovovat, nebo jim nepřináší potřebný efekt.

V neposlední řadě je potřeba zmínit nedostatečnou navazující péči po propuštění z výkonu trestu. Mnoho odsouzených se po výkonu trestu ocitá bez práce, bez zázemí, bez podpory a snadno se tak vrací ke starému způsobu života. Často upadají do závislostí, zvyšují dluhy a vracejí se k trestné činnosti. Absence účinné postpenitenciární péče tedy snižuje efekt i těch nejkvalitnějších vzdělávacích či resocializačních programů realizovaných během trestu.

Můžeme tedy říct, že identifikace těchto překážek je důležitým krokem pro návrh systémových změn. Zlepšení situace vyžaduje jak institucionální podporu a investice ze strany státu, tak mezioborovou spolupráci odborníků z oblasti justice, sociální práce, školství a neziskového sektoru.

2.4 Diskuse

Tato část práce slouží k celkovému zhodnocení dosažených výsledků, k jejich zasazení do mezinárodního kontextu a zároveň ke kritickému pohledu na samotnou metodologii zvolenou pro zpracování tohoto výzkumu.

Výzkum se zaměřil na vězeňský systém v České republice s důrazem na úroveň vzdělávacích a resocializačních programů a jejich dopad na životy odsouzených, primárně po ukončení výkonu trestu odnětí svobody. Porovnání s vězeňstvím dalších zemí odhalilo, že český vězeňský systém je postaven na žebříčku velmi nízko, co se úrovně týče. Sdílí podobnosti se systémy Slovenska a Polska, například

v podobných úrovních počtu osob ve výkonu trestu v přepočtu na počet obyvatel a ve srovnatelné míře kriminální recidivy, která přesahuje polovinu. Na rozdíl od tohoto mají diametrálně odlišné systémy severských národů mnohem příznivější ukazatele. V těchto zemích je uplatňován systém, který se řídí přesvědčením, že tresty nejsou nikterak účinné, nejdůležitější je vězně naučit spořádanému životu a připravit je na život po výkonu trestu. Vězni se v těchto zemích účastní každodenních vzdělávacích a pracovních výchovných programů, což značně mění a formuje jejich osobnost a stávají se tak fungujícími členy společnosti. Tento jejich systém prokazatelně funguje, jeho efektivita je statisticky dokázána. Norsko, které se často uvádí jako vzorový příklad, dokázalo, díky reformě vězeňství, v průběhu let snížit míru recidivy z 65 % na pouhých 16 %, což je obdivuhodné a dokazuje to efektivitu přístupu založeného na úspěšné transformaci vězněné osoby, na rozdíl od represivních, někdy až násilných, opatření. Je to tedy ta správná cesta? Ten správný přístup, kterému by se všechny země měly snažit přiblížit? Odpověď je za mě jednoznačné ano. Jak už to však s komplexními věcmi bývá, není úplně jednoduché toho docílit. Česká republika má obecně od severských zemí velmi odlišnou kulturu a styl života. To je jeden z důvodů, proč není úplně snadné daný styl zakomponovat do tuzemského systému. Ačkoli znatelné kulturní a institucionální rozdíly mezi Českou republikou a zeměmi, jako je Norsko, limitují přenositelnost některých osvědčených přístupů, věřím, že inspirace severským modelem může být podnětem pro modernizaci českého vězeňského systému a časem se jejich systému budeme více přibližovat.

Tato práce potvrzuje, že úspěšná reintegrace je závislá na komplexním přístupu, který propojuje kvalitní vzdělávání, systematickou resocializaci a silnou institucionální podporu. Je důležité zdůraznit, že změna myšlení a sociálních návyků odsouzených, podpořená odborným vedením pedagogů, psychologů a sociálních pracovníků i terapeutů, je klíčová pro dlouhodobou úspěšnost celého procesu resocializace a řádného návratu do společnosti. Zjištění také naznačují, že tam, kde jsou programy systematicky zaváděny a pravidelně vyhodnocovány, je dosaženo pozitivního vlivu na chování a postoje vězňů, což se konkrétně projevuje na snížení míry recidivy.

Přesto je však nutné upozornit na určité limity výzkumu. Práce byla založena na sekundární analýze oficiálních statistik a srovnávání údajů z vybraných vězeňských systémů, což omezuje možnost hlubšího zkoumání subjektivního vnímání samotných odsouzených či pracovníků systému. Dalšími limity této metody jsou závislost na kvalitě, aktuálnosti a dostupnosti existujících údajů. Některé statistiky nebyly dostatečně podrobné nebo neobsahovaly potřebné doplňující proměnné. Této studii, a obecně všem výzkumům prováděným na českém území na toto téma, schází longitudinální výzkum. Výzkum, který by z blízka studoval životy odsouzených po delší časové období, včetně jejich života po propuštění z výkonu trestu. Tento výzkum by nám přinesl ucelenější důležitá data a poznání, díky kterým by byla možná lepší reflexe českých vězeňských programů a efektivita daných opatření.

Z praxe vyplývá, že bez posílení financování, lepšího zajištění kapacit, a především systematizace spolupráce mezi jednotlivými institucemi (Vězeňská služba,

probační a mediační služby, úřady práce, neziskové organizace, školy a dalšími institucemi) nelze očekávat zásadní změny v míře kriminální recidivy. Na základě analyzovaných údajů je možné predikovat, že implementace komplexního modelu, který zdůrazňuje multidisciplinární přístup a kontinuální podporu i po propuštění na svobodu, bude mít zásadní vliv na snížení kriminality a zvýšení sociální stability.

Celkově lze tedy s jistotou konstatovat, že vzdělávání a resocializace jsou jádrem úspěšné reintegrace odsouzených do společnosti. Aby však tyto nástroje měly maximální efekt, je třeba překonat řadu strukturálních a institucionálních bariér, což by mohlo vyžadovat zásadní reformy a investice ze strany státu. Budoucí výzkumy by měly dále rozpracovat problematiku individuálního přístupu k vězňům a sledovat dlouhodobé účinky resocializačních programů v rámci celistvého modelu reintegrace.

2.5 Doporučení

Na základě provedeného výzkumu a následné analýzy lze formulovat několik klíčových doporučení, jejichž aplikace by mohla přispět ke zefektivnění vzdělávacích a resocializačních programů ve vězeňství a tím pádem ke snížení míry kriminální recidivy.

Zvýšení podpory a dostupnosti vzdělávacích programů v penitenciárním prostředí. Jak je vidno u nás i na severu, vzdělávání představuje jeden z nejsilnějších nástrojů pozitivních změn v životě odsouzených osob. Je proto žádoucí rozšířit nabídku formálního i informálního vzdělávání, a to s důrazem na individuální potřeby vězňů, jejich předchozí úroveň vzdělávání, motivaci a uplatnitelnost získaných dovedností po propuštění, jak na trhu práce, tak v každodenním životě. S tím ruku v ruce souvisí i navýšení kapacit vzdělávacích prostor, vzdělávaných vězňů a v neposlední řadě pedagogů a jiného odborného personálu.

Zajištění návaznosti a kontinuity mezi vzdělávacími aktivitami ve vězení a postpenitenciární péči. Efektivita programů zásadně klesá, pokud na ni nenavazuje úměrná podpora po propuštění. Doporučením je posílit spolupráci mezi vězeňskými zařízeními, probační a mediační službou, úřady práce, neziskovými organizacemi a komunitními službami, aby byl osobám po propuštění umožněn hladký přechod do běžného života a využití jeho nově nabytých dovedností.

Zvyšování odborné kvalifikace personálu a rozvoj spolupráce napříč obory. Realizace kvalitních programů vyžaduje odborně zdatný a motivovaný personál. Je nutné zajistit pravidelná školení pracovníků vězeňské služby, sociálních pracovníků, pedagogů a externích lektorů, včetně jejich přípravy na práci s různorodými skupinami odsouzených. Zároveň je třeba rozvíjet mezioborovou spolupráci s psychology, pedagogy, terapeuty a pracovními poradci.

Zavedení standardizovaného systému hodnocení a monitorování efektivity programů. Jak bylo již v této práci zmíněno, v České republice chybí dlouhodobé pozorování výsledků a efektivity resocializačních programů. Doporučením je sledovat nejen bezprostřední dopad resocializačních programů, ale i jejich

dlouhodobý účinek (např. míra znovuzařazení na trh práce, kriminální recidiva). Sběr dat a jejich vyhodnocení by měly být systematickou součástí každého programu.

Podpora programů zaměřených na rozvoj měkkých dovedností a osobnostního růstu. Výsledky ukázaly, že k úspěšnému životu nestačí pouze profesní kvalifikace. Doporučuje se rozšířit programy zaměřené na práci s motivací, zvládání emocí, mezilidské vztahy a osobní odpovědnost. Právě tyto aspekty významně přispívají ke změně postojů a životních strategií odsouzených.

Zohlednění specifik a jedinečnosti jednotlivých skupin odsouzených. Doporučením vycházejícím z této práce je odlišit přístupy v závislosti na člověku, jeho věku, pohlaví, délce trestu, předchozímu vzdělání, osobnosti a zdravotním či psychickém stavu. Například mladiství potřebují jiný typ podpory než dlouhodobě odsouzení recidivisté. Nebo například ženy, potřebují naprosto odlišný přístup nežli muži. Velmi dobrým začátkem je správné využití nástroje SARPO. Navázání následné individuální péče a přístupu je však velmi limitováno finančními prostředky, kapacitou pracovišť a personálu.

Posledním doporučením tedy musí být posílení finanční podpory, to je totiž klíčový aspekt, na kterém závisí všechna doporučení a zefektivnění. Nedostatečné financování představuje zásadní překážku pro kvalitní a dlouhodobě udržitelné fungování těchto programů. Bylo by vhodné, aby Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy i Ministerstvo práce a sociálních věcí více investovaly do rozvoje programů, které prokazatelně snižují recidivu a zvyšují šanci na úspěšnou reintegraci. Kromě veřejných rozpočtů je možné uvažovat také o větším zapojení evropských fondů a partnerství s neziskovým sektorem či soukromými firmami. Stabilní a cílená finanční podpora je totiž základem pro rozšíření nabídky programů, zajištění kvalitního odborného personálu, modernizaci prostor, uvedení dlouhodobého systému sledování účinnosti jednotlivých intervencí a mnoho dalších.

3 Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo prozkoumat schopnost a motivaci odsouzených osob v České republice začlenit se po výkonu trestu zpět do společnosti a navrhnout tak konkrétní opatření, která by mohla pomoci zvýšit efektivitu vzdělávacích a resocializačních programů ve vězeňském systému v České republice, tak, aby se minimalizovala míra kriminální recidivy a zvýšila se celková sociální stabilita. Tato témata byla zkoumána v kontextu resocializačních a vzdělávacích programů, které jsou ve vězeňském systému k dispozici, a dále v souvislosti s tím, jak tyto programy ovlivňují samostatně odsouzené a jejich šance na úspěšný návrat do běžného života.

Z analýzy vyplynulo, že motivace odsouzených ke změně a osobnímu růstu hraje zásadní roli v celém procesu resocializace, a tedy i reintegrace. Mnozí vězni přicházejí do výkonu trestu s velmi nízkým vzděláním, slabými pracovními návyky a negativními životními vzorci. Právě proto je zásadní, aby jim vězeňský systém nabídl smysluplné využití příležitosti k rozvoji, ať už formou formálního vzdělávání, odborných kurzů, nebo osobnostního a sociálního poradenství. Tam, kde je tento systém funkční, dochází nejen ke zvýšení úrovně vzdělání odsouzených, ale také k posílení jejich schopnosti přijmout zodpovědnost, samostatně jednat a plánovat svou budoucnost bez nutnosti vracet se ke kriminálnímu chování.

Práce však poukázala i na řadu překážek, které mohou schopnost a motivaci odsouzených výrazně oslabit, od přelidněných věznic, přes nedostatek programů a odborného personálu, až po mizivou návaznost podpory po propuštění.

Záměrem daných návrhů bylo minimalizovat míru kriminální recidivy a zároveň pozitivně přispět ke zvýšení celkové sociální stability. Tento cíl byl úspěšně splněn a tato práce tak přinesla do praxe množství užitečných poznatků. K jeho naplnění byly nejprve zkoumány současné formy a přístupy k resocializaci a vzdělávání vězňů v České republice a následně porovnány se zahraničními modely, především ze skandinávských zemí, aby byla navržena opatření co nejefektivnější.

Z provedeného výzkumu vyplynulo, že vzdělání a cílené resocializační programy mají zásadní vliv na úspěšnou reintegraci odsouzených osob do společnosti. Nejedná se však pouze o získání pracovní kvalifikace. Vysoce důležité jsou také tzv. měkké dovednosti jako rozvoj sociálních a osobních kompetencí, schopnost řešit konflikty, budovat vztahy a zvládat odpovědnost. Práce zároveň upozornila na klíčové bariéry, které brání efektivnímu uplatnění těchto programů v českém prostředí, mezi ně patří nedostatek financí, přetížené kapacity, chybějící personál, slabá mezioborová spolupráce a omezená návaznost péče po propuštění.

Komparace se severskými státy, zejména s Norskem, ukázala, že je možné dosahovat výrazně lepších výsledků, pokud je výkon trestu chápán nikoli jako trest, ale jako prostor pro přetváření osobnosti odsouzeného a přípravu na nový, důstojný život. Klíčem k tomu je každodenní zapojení vězňů do smysluplných činností, důraz na důstojnost, sebe hodnotu, respekt a systematickou podporu jak během výkonu trestu, tak i po něm.

Na základě zjištěných poznatků byla navržena taková opatření, která se zaměřují na zajištění dostatečného financování programů, zvýšení odbornosti personálu,

podporu individualizace přístupu, lepší propojení mezi institucemi a zajištění návazné podpory po propuštění. Pokud se tato doporučení podaří uvést do praxe, lze očekávat nejen snížení míry kriminální recidivy, ale i celkové posílení bezpečnosti, soudržnosti a sociální rovnováhy společnosti.

Seznam použité literatury

ARBOUR, William; LACROIX, Guy a MARCHAND, Steeve. Prison Rehabilitation Programs and Recidivism: Evidence from Variations in Availability. Online. Journal of Human Resources. C2025. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.3368/jhr.1021-11933R2>. [cit. 2025-03-07].

ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Vyd. 2., V Portálu 1. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3.

BIEDERMANOVÁ, Eva a PETRAS, Michal. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Studie. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8.

ČESKÝ STATICKÝ ÚŘAD. *Soudnictví, kriminalita žen a mužů*. Online. Český statistický úřad. C2025, 2024. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/soudnictvi-kriminalita-zen-a-muzu?pocet=10&start=0&skupiny=30&razeni=-datumVydani>. [cit. 2025-03-10].

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4.

DORJSUREN, Bolorzul. *Norway's Prison System Benefits its Economy*. Online. The Borgen Project. 2020. Dostupné z: <https://borgenproject.org/norways-prison-system/>. [cit. 2025-03-18].

DRAHÝ, František; HŮRKA, Jindřich a PETRAS, Michal. *SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích: deskriptivní studie*. [Praha]: Vězeňská služba České republiky, 2018. ISBN 978-80-270-5197-7.

ELISSON, Mark.; SZIFRIS, Kirstine; HORAN, Rachel.; and FOX, Chris. (2017). A Rapid Evidence Assessment of the Effectiveness of Prison Education in Reducing Recidivism and Increasing Employment. *Probation Journal*, 64(2), 108–128. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0264550517699290>

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Psyché. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

FISCHER, Slavomil; ŠKODA, Jiří; SVOBODA, Zdeněk a ZILCHER, Ladislav. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální; učebnice pro studenty učitelství; Slavomil Fischer ... [et al.]*. V Praze: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-792-7.

FISCHER, Slavomil a VETEŠKA, Jaroslav. Překážky resocializace v penitenciární praxi z hlediska psychologie a andragogiky – výsledky longitudinálního výzkumného setření. In Veteška, J. (Ed.), *Vzdělávání dospělých 2018 – transformace v éře digitalizace a umělé inteligence*, 245–253. Praha: Česká andragogická společnost. 2019. ISBN 978-80-906894-4-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Páté, přepracované vydání. Praha: Portál, 2023. ISBN 978-80-262-1968-2.

Kriminalomsorgen. Online. C2025. Dostupné z: <https://www.kriminalomsorgen.no/>. [cit. 2025-03-18].

KŘÍŽ, Jaroslav. 2022. Využití informálního učení při resocializaci odsouzených v podmínkách otevřené věznice. *Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*, 12 (2): 147–178. Dostupné z: <https://doi.org/10.11118/lifele20221202167>

MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Studie. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-119-6.

MISHRA, Shreya., CHAUDHURI, Manosi., DEY, A. Kumar., TIWARI, Rishi., & SINGH, Rupali. (2021). Prison Libraries Serving the "Whole Person": A Qualitative Study. *Journal of Librarianship and Information Science*, 096100062110089. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/09610006211008956>

POLIŠENSKÁ, Veronika A.; BOROVSANÁ, Michaela; ŠTINDLOVÁ, Sylvie; KRÁLOVÁ, Maria; ŠTURMOVÁ, Lenka et al. *Psychologické aspekty resocializace pachatelů majetkové trestné činnosti a jejich reintegrace do společnosti: výzkumná monografie*. Praha: Psychologický ústav AV ČR, [2016]. ISBN 978-80-86174-19-8.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Metodika VIT: Výchovně intervenční trénink. [online]. Praha: PMS ČR, 2020 [cit. 2025-06-03]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_Metodika_VIT_200825.pdf

PRŮCHA, Jan a VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Sociologie. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

Służba Więzienna. Online. C2016-2018. Dostupné z: <https://www.sw.gov.pl/>. [cit. 2025-03-18].

Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2023. Online. Praha: Vězeňská služba České republiky. 2024. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2023.pdf> [cit. 2025-02-20]

ŠANDEROVÁ, Jadwiga. *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách: několik zásad pro začátečníky*. Studijní texty. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. ISBN 80-86429-40-7.

ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0225-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.

VETEŠKA, Jaroslav. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-898-7.

VETEŠKA, Jaroslav a FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Psyché. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5.

Vězeňská služba České republiky. Online. C2025. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/>. [cit. 2025-02-12].

Výroční zpráva. Online. Vězeňská služba České republiky. C2025. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>. [cit. 2025-02-27].

Zbor väzenskej a justičnej stráže. Online. B.r. Dostupné z: <https://www.zvjs.sk/sk> [cit. 2025-03-18].

Seznam tabulek

Tabulka 1 Věkové složení odsouzených k 31. 12. 2023

Tabulka 2 Přehled funkčního zázemí u kriminální subkultury

Tabulka 3 Členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody k 31. 12. 2023

Tabulka 4 Členění odsouzených dle nejvyššího dosaženého vzdělání k 31. 12. 2023